

CPIP DE CASTROVERDE
PROGRAMACIÓN
XEOGRAFÍA E HISTORIA
CURSO 2º da ESO
2022 - 2023

---

1. Normativa.....	3
2. Introducción e contextualización.....	3
3. Obxectivos xerais de educación secundaria.....	5
4. Perfil competencial. Contribución ao desenvolvemento das competencias clave e relación dos estándares de aprendizaxe avaliáveis da materia que forman parte dos perfís competenciais.....	6
5. Concreción dos obxectivos para o curso.....	15
6. Concreción para cada estándar de aprendizaxe avaliábel da temporalización e grao mínimo de consecución.....	15
7. Procedementos e instrumentos de avaliación continua e final e criterios sobre avaliación, cualificación e promoción do alumnado.....	21
8. Concrecións metodolóxicas que require a materia.....	24
9. Materiais e recursos didácticos.....	27
10. Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente.....	28
11. Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes.....	29
12. Avaliación inicial e medidas que se deben adoptar como consecuencia dos resultados.....	30
13. Medidas de atención á diversidade.....	30
14. Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso.....	31
15. Actividades complementarias e extraescolares programadas.....	32
16. Mecanismos de revisión, de avaliación e de modificación da programación didáctica en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.....	32

1. Normativa

Nota para as familias: este curso, por lei, o currículo de 2º da ESO segue a ser o que había coa lexislación anterior (LOMCE); na ESO o currículo da nova lei (LOMLOE) só se introduce en 1º e 3º da ESO. Modifícanse outras cousas como o referido á avaliación, que se rexerá polo novo decreto do 15 de setembro de 2022, tal como se indica no apartado correspondente.

Xa que logo, a normativa que se segue nesta programación é a seguinte:

- Lei Orgánica 2/2006, do 3 de maio, de educación (LOE), modificada pola Lei Orgánica 8/2013, do 9 de decembro (LOMCE) naqueles aspectos non modificados pola nova lexislación neste curso 2022/2023.
- Decreto 86/2015, do 25 de xuño, polo que se establece o currículo da educación secundaria na Comunidade Autónoma de Galicia (DOG 25.0615).
- Ley Orgánica 3/2020, de 29 de decembro, pola que se modifica a ley Orgánica 2/2006, de 3 de maio, de Educación (no relativo á avaliación e condicións de promoción como se indica na disposición final quinta, con respecto ao calendario de implantación)
- Orde do 20 de maio de 2022 pola que se aproba o calendario escolar para o curso 2022/2023 nos centros docentes sostidos con fondos públicos na Comunidade Autónoma de Galicia.
- Resolución do 26 de maio de 2022, da Secretaría Xeral de Educación e Formación Profesional, pola que se ditan instrucións para o desenvolvemento das ensinanzas de educación infantil, educación primaria, educación secundaria obrigatoria e bacharelato no curso académico 2022-2023.
- Instrucións conxuntas do 5 de setembro de 2022 da Consellería de Cultura, Educación, Formación Profesional e Universidade e da Consellería de Sanidade ao respecto das recomendacións xerais para a xestión da Covid – 19 no ámbito educativo no curso 2022/2023.

2. Introducción e contextualización.

Introdución:

A área de Xeografía e Historia é o principal alicerce do currículo para traballar a educación cívica e constitucional de forma específica, así como unha das máis axeitadas para fomentar o espírito crítico, a comprensión lectora, a expresión oral e escrita, a comunicación audiovisual, as tecnoloxías da información e comunicación e o emprendemento.

As Ciencias Sociais deben fomentar a curiosidade sobre fenómenos novos ou problemas inesperados, favorecer a posta en valor do patrimonio, sementar o sentido artístico, fomentar a reflexión sobre o pasado e o presente e permitirlles desenvolver o seu pensamento de forma independente. É fundamental para aprender a resolver os conflitos de forma pacífica e desenvolver os valores que sustentan a liberdade, a xustiza, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto polos dereitos humanos, a equidade de xénero, a inclusión da diversidade e o respecto polo medio ambiente. É polo tanto unha das

materias nas que mellor se pode preparar ao alumnado para a cidadanía global e a consecución dos Obxectivos de Desenvolvemento Sostibles.

Este curso por fin volvemos a auténtica normalidade tras a pandemia da Covid – 19, non sendo polas preceptivas precaucións tales como a ventilación ou o uso de máscara en caso de ter síntomas compatibles coa Covid – 19. Aproveitaremos esta circunstancia para realizar con maior normalidade o traballo colaborativo e en grupos.

Contextualización:

Profesora de Xeografía e Historia: Mª Fernanda Suárez Méndez

CPIP de Castroverde

<http://www.edu.xunta.gal/centros/cpicastroverde/>

TELÉFONO: 982 87 01 75

FAX: 982 87 01 82

CORREO ELECTRÓNICO: cpi.castroverde@edu.xunta.es

O centro está na vila de Castroverde, na Rúa dos Nenos

CP 27120 LUGO

No CPI plurilingüe de Castroverde, impartimos ensinanzas de Educación Infantil, Educación Primaria e Educación Secundaria Obrigatoria. A lingua materna dominante é o galego. Trátase dun centro pequeno, dunha soa liña e con clases pouco numerosas. Este curso o grupo de 2º da ESO conta con 17 alumnos e alumnas.

Castroverde está situado a 20 km. da capital da provincia, o que permite a asistencia ao centro de alumnado da capital, que prefire as características deste CPIP de Castroverde, sobre os da cidade de Lugo. Castroverde conta cunha poboación modesta de 2609 habitantes en 2022, segundo o IGE, dos cales tan só 192 teñen entre 0 e 15 anos. En primaria o alumnado distribúese entre o colexio de Baleira, no Cádavo, e o CPI de Castroverde; mentres que secundaria cúrsase en Castroverde para todo o alumnado. A escasa poboación do municipio, unido ás agrupacións feitas como resposta á atención á diversidade permite ter unha ratio moi axeitada para traballar de forma personalizada e verdadeiramente inclusiva e respectuosa coa diversidade.

En canto á distribución da poboación, atopamos unha gran dispersión en agrupacións de poucas vivendas. Por outra parte o territorio é unha transición entre a meseta luguesa e as Serras Orientais, de forma que o terreo vai gañando altura cara o leste coas Serras de Moneiro, O Mirador (cunha altura de 1.034 m en Pradairo), Puñago e A Baqueiriza (cunha altura de 836 m). Cando as precipitacións propias do inverno son en forma de neve, ás veces supón que parte do alumnado quede sen servizo de autobuses.

3. Obxectivos xerais de educación secundaria

A educación secundaria obrigatoria contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.

c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.

d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.

e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.

f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.

g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.

h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.

i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.

l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.

m) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.

n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.

ñ) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.

o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

4. Perfil competencial. Contribución ao desenvolvemento das competencias clave e relación dos estándares de aprendizaxe avaliados da materia que forman parte dos perfís competenciais

Entendemos por competencias as capacidades para aplicar de xeito integrado os contidos propios de cada ensinanza e etapa educativa, coa fin de lograr a realización adecuada de actividades e a resolución eficaz de problemas complexos. Aínda que non se poden illar unhas competencias doutras completamente estes son os distintos perfís competenciais e xa que logo, a achega que fai a materia de xeografía e historia de 2º ás competencias clave:

Comunicación Lingüística (CCL):

Enumera e describe as peculiaridades do	A Comunicación Lingüística é a habilidade
---	---

medio físico español e galego.	<p>para expresar conceptos, pensamentos, sentimentos, feitos e opinións de forma oral e escrita e para interactuar lingüisticamente dunha maneira axeitada e creativa en todos os posibles contextos sociais e culturais, como a educación e a formación, a vida privada e profesional e o ocio.</p> <p>En xeografía e historia inclúese a comunicación de datos a través de mapas e imaxes (tanto a súa elaboración como a súa interpretación empregando símbolos axeitados), gráficos, etc., empregando do vocabulario específico axeitadamente.</p> <p>O alumnado deberá aprender a interpretar, comparar, analizar, sintetizar, localizar, definir, describir, enumerar e, en xeral, empregar todas as ferramentas propias da interpretación da información e a súa comunicación, dende os conceptos propios e específicos da materia de xeografía e historia.</p>
Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.	
Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.	
Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.	
Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	
Explica as características da poboación europea.	
Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	
Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	
Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	
Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.	
Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	
Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	
Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	
Distingue os tipos de cidades do noso continente.	
Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	
. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles	
Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.	
Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes	
Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	
Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	

. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	
Explica a importancia do Camiño de Santiago.	
Describe características da arte románica, gótica e islámica.	

Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT):

Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	<p>A competencia matemática é a habilidade para aplicar o razoamento matemático coa fin de resolver diversos problemas en situacións cotiás. Baseándose no bo dominio do cálculo, a énfase se sitúa no proceso e a actividade, aínda que tamén nos coñecementos. A competencia matemática entraña en distintos grados, a capacidade e a vontade de utilizar modos matemáticos de pensamento (pensamento lóxico e espacial) e representación (fórmulas, modelos, construcións, gráficos e diagramas). Na materia de xeografía e historia isto está directamente relacionado co traballo con gráficos e mapas, coa comparación de valores porcentuais ou absolutos, a localización espacial ou no tempo, os esquemas mentais, etc.</p> <p>A competencia en materia científica alude á capacidade e á vontade de empregar o conxunto dos coñecementos e a metodoloxía empregados para explicar a natureza, coa fin de expor preguntas e extraer conclusións baseadas en probas.</p> <p>Por competencia en materia de tecnoloxía enténdese a aplicación de ditos coñecementos e metodoloxías en resposta ao que se percibe como desexos ou necesidades humanos. As competencias científicas e tecnolóxicas entrañan a comprensión dos cambios causados pola actividade humana e a responsabilidade de cada individuo como cidadán.</p>
Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.	
Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.	
Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.	
Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.	
Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.	
Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España	
Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes	
Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	
Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	
Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	
. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas	
Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	
Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	
. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas	
Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	
Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais	
Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	

Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	
Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa	
Distingue os tipos de cidades do noso continente.	
Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	
. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.	
Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.	
Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes	
Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	
Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade	
Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	
Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos	
Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	

Competencia dixital (CD):

Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	A competencia dixital entraña o uso seguro e crítico das tecnoloxías da sociedade e da información para o traballo, o lecer e a comunicación. Susténtase nas competencias básicas en materia de TIC: o uso de ordenadores para obter, avaliar, almacenar, presentar e intercambiar información, e comunicarse e participar nas redes de colaboración a través de internet. A competencia dixital esixe unha boa comprensión e amplos coñecementos sobre a natureza, a función e as oportunidades das tecnoloxías da sociedade e da información en situacións cotiás da vida privada, social e
Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego	
Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español	
Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España	
Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego	
Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.	
Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou	

espazos bioclimáticos de España	<p>profesional. Isto leva asociado o coñecemento das principais aplicacións informáticas, como os sistemas de tratamento de textos, follas de cálculo, bases de datos, almacenamento e xestión da información, e a comprensión das oportunidades e dos riscos potenciais que ofrecen Internet e a comunicación por medios electrónicos (correo electrónico ou ferramentas de rede) para a vida profesional, o lecer, a posta en común de información e as redes de colaboración, a aprendizaxe e a investigación. Do mesmo xeito, as persoas deben comprender as posibilidades que as tecnoloxías da sociedade e da información ofrecen como ferramenta de axuda á creatividade e á innovación, e estar ao corrente das cuestións relacionadas coa validez e a fiabilidade da información dispoñible e dos principios legais e éticos polos que debe rexerse o uso interactivo das tecnoloxías da sociedade e da información.</p> <p>As capacidades necesarias inclúen: a capacidade de buscar, obter e tratar información, así como de utilizala de maneira crítica e sistemática, avaliando a súa pertinencia e diferenciando entre información real e virtual, pero recoñecendo ao mesmo tempo os vínculos. As persoas deben ser quen de empregar ferramentas para producir, presentar e comprender información complexa e ter a habilidade necesaria para acceder a servizos baseados en Internet, buscalos e utilízalos, pero tamén deben saber como empregar as tecnoloxías da sociedade e da información como base do pensamento crítico, a creatividade e a innovación.</p>
Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes	
Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	
Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	
Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles	
Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas	
Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento	
Explica as características da poboación europea.	
Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	
Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas	
Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	
Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais	
Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	
Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	
Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa	
Distingue os tipos de cidades do noso continente.	
Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	
Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles	
Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.	
Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	
Compara paisaxes humanizadas españolas	

segundo a súa actividade económica	
------------------------------------	--

Aprender a aprender (CAA):

Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	<p>Aprender a aprender é a habilidade para iniciar a aprendizaxe e persistir nela, para organizar a súa propia aprendizaxe e xestionar o tempo e a información eficazmente, xa sexa individualmente ou en grupos. Esta competencia implica ser consciente do propio proceso de aprendizaxe e da necesidade de aprendizaxe de cada un, determinar as oportunidades dispoñibles e ser quen de superar os obstáculos coa fin de culminar a aprendizaxe con éxito. Dita competencia significa adquirir, procesar e asimilar novos coñecementos e capacidades, así como buscar orientacións e facer uso delas. O feito de “aprender a aprender” fai que o alumnado se axude de experiencias vitais e de aprendizaxe anteriores coa fin de empregar e aplicar os novos coñecementos e capacidades en moi diversos contextos, como os da vida privada e profesional e a educación e formación. A motivación e a confianza son cruciais para a adquisición desta competencia.</p> <p>Moitos dos conceptos estudados en xeografía e historia, especialmente en xeografía, cambian co tempo. Os mapas que estudan hoxe non serán os mesmos que haberá mañá, cando eles e elas sexan cidadáns activos. Máis que memorizar contidos que non terán valor no futuro é necesario que teñan a capacidade de ser autónomos e autónomas, que teñan a capacidade de saber a información que lles falta e lles interesa saber, como buscala, que fontes de información son máis ou menos fiables, cal información é pertinente para o que pretenden, como organizala, reflexionar criticamente sobre ela, empregala axeitadamente, etc.</p> <p>“Aprender a aprender” esixe a adquisición das capacidades básicas fundamentais necesarias para a aprendizaxe como a lectura, a escritura, o cálculo e as TIC. Elementos que se traballarán con materiais propios da materia como textos con vocabulario específico, mapas, gráficos, estatísticas, etc. Deben poder concentrarse por períodos longos de tempo e</p>
Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.	
Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.	
Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.	
Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.	
Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia	
Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España	
Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes	
Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	
Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia	
Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles	
Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas	
Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento	
Explica as características da poboación europea.	
Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	
Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas	
Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España	
Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais	
Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	
Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e	

explica a súa posición económica.	<p>aprender a superar os obstáculos e resolver problemas. Deben poder aplicar o aprendido a novas situacións.</p> <p>En historia, novos descubrimentos, experiencias e reflexións a nivel historiográfico poden variar os textos e a interpretación que se faga dos distintos momentos históricos. A capacidade de aprender a aprender é fundamental para afacerse a estes cambios e adaptarse a eles. Entender que a historia non está pechada, que a imos construíndo á luz de novos datos e novas reflexións e que o pasado e o presente se modifican o un ao outro de forma permanente é fundamental. Conceptos que se aprenden en xeografía e historia como a diferenza entre distintos tipos de sistemas económicos e as ideoloxías que os sustentan, e a existencia de ideoloxías máis próximas á dereita ou a esquerda son fundamentais para desenvolver unha capacidade crítica que lles permita interpretar a información diverxente e orientar a súa propia aprendizaxe ao longo de toda a vida, á luz das súas propias conviccións.</p>
Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa	
Distingue os tipos de cidades do noso continente.	
Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	
Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles	
Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflictan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos	
Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes	
Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica	
Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	
Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais	
Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado	
Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	
Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na Península Ibérica.	

Competencias sociais e cívicas (CSC):

Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas	<p>Estas competencias inclúen as persoais e interculturais e recollen todas as formas de comportamento que preparan ás persoas para participar dunha maneira eficaz e construtiva na vida social e profesional, especialmente en sociedades cada ve máis diversificadas, e , no seu caso, para resolver conflitos. A competencia cívica prepara ás persoas para participar plenamente na vida cívica grazas ao coñecemento de conceptos e estruturas sociais e políticas, e ao compromiso de participación activa e democrática.</p> <p>Para poder participar plenamente nos</p>
Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento	
Explica as características da poboación europea.	
Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	
Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	
Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España	

Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.	ámbitos social e interpersoal, é fundamental comprender os códigos de conduta e os usos xeralmente aceptados nas distintas sociedades e contextos (por exemplos, no traballo). A mesma importancia ten coñecer os conceptos básicos relativos ao individuo, ao grupo, á organización do traballo, á igualdade e a non discriminación entre homes e mulleres, a sociedade e a cultura. Asemade, é esencial comprender as dimensións multiculturais e socioeconómicas das sociedades europeas e percibir como a identidade cultural nacional interactúa coa europea.
Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo	Os elementos fundamentais desta competencia inclúen a capacidade de comunicarse dunha maneira construtiva nos distintos contextos, mostrar tolerancia, expresar e comprender puntos de vista diferentes, negociar sabendo inspirar confianza, e sentir empatía. As persoas deben ser quen de xestionar o estres e a frustración e de expresalos dunha maneira construtiva, e tamén de distinguir a esfera profesional da privada.
Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	Esta competencia baséase nunha actitude de colaboración, na seguridade nun mesmo ou mesma e na integridade. As persoas deben interesarse polo desenvolvemento socioeconómico, a comunicación intercultural, a diversidade de valores e o respecto polos outros, así como estar dispostas a superar os prexuízos e a comprometerse.
Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	A competencia cívica baséase no coñecemento dos conceptos de democracia, xustiza, igualdade, cidadanía e dereitos civís, así como da súa formulación na Carta dos Dereitos Fundamentais da Unión Europea e en declaracións internacionais, e da súa aplicación por parte das distintas institucións a escala local, rexional, nacional, europea e internacional.
Distingue os tipos de cidades do noso continente.	É esencial o coñecemento da integración europea e das estruturas da Unión Europea e os seus principais obxectivos e valores, así como da conciencia da diversidade e identidades culturais de Europa.
Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	Esta capacidade debe axudarlles a desenvolver a habilidade para interactuar eficazmente no ámbito público e para
Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.	
Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	
Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica	
Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado	
Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	
Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais	
Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade	
Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos	
Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos	
Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	
Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado	
Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	
Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños	
Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.	
Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	
Interpreta mapas que describen os procesos	

de conquista e repoboación cristiás na Península Ibérica	manifestar solidariedade e interese por resolver os problemas que afecten á comunidade, xa sexa local ou máis ampla. Leva asociada a participación na súa comunidade e o sentimento de pertenza a ela.
Explica a importancia do Camiño de Santiago.	
Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.	
Describe características da arte románica, gótica e islámica	

Conciencia e expresións culturais (CCEC):

Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado	<p>É a apreciación da importancia da expresión creativa de ideas, experiencias e emocións a través de distintos medios.</p> <p>A expresión cultural precisa una conciencia da herdanza cultural a escala local, nacional e europea e do seu lugar no mundo. Abarca coñecementos básicos das principais obras culturais. É esencial comprender a diversidade cultural e lingüística en Europa e outras rexións do mundo, a necesidade de preservala e a importancia dos factores estéticos na vida cotiá.</p> <p>Débese traballar a apreciación e a expresión; a apreciación e o goce das obras de arte.</p> <p>A base do respecto e da actitude aberta á diversidade da expresión cultural é unha boa comprensión da cultura propia e un sentimento de identidade. Unha actitude positiva baséase tamén na creatividade e na vontade de cultivar as capacidades estéticas mediante a expresión artística e a participación na vida cultural.</p>
Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	
Explica a importancia do Camiño de Santiago.	
Describe características da arte románica, gótica e islámica.	

5. Concreción dos obxectivos para o curso.

- Expresarse correctamente, de forma oral ou escrita, empregando o vocabulario específico da materia.
- Obter información de mapas, gráficos e imaxes sinxelos e comunicala de forma oral ou escrita contestando correctamente ao que se pregunta.
- Elaborar eixes cronolóxicos, mapas e gráficos sinxelos, seguindo unhas pautas establecidas.
- Manexar as ferramentas propias da interpretación da información e a súa comunicación, empregando o vocabulario específico da materia: interpretar, comparar, analizar, sintetizar, localizar, definir, describir, enumerar, etc.
- Realizar procuras sinxelas de información en internet, consultando como mínimo tres fontes.
- Distinguir os indicios fundamentais que poden indicar que unha fonte de información é máis fiable ou menos que outra.
- Manexar as ferramentas básicas necesarias para traballar a materia de xeografía e historia en edixal ou a aula virtual do centro
- Ordenar temporalmente feitos históricos, entendendo que varias culturas poden convivir ao mesmo tempo en diferentes enclaves xeográficos.
- Describir as características básicas dos períodos históricos traballados na materia, comparando e relacionando uns períodos con outros, iniciándose no concepto de cambio e continuidade e multicausalidade.
- Entender que a historia faise a partir do estudo das fontes, que estas ás veces son limitadas e suxeitas a interpretación.
- Analiza o papel da muller na historia e o androcentrismo que a relegou a un papel secundario.
- Comprender a importancia da colaboración de toda a cidadanía na consecución dos Obxectivos de Desenvolvemento Sustentable.
- Desenvolver a capacidade de traballo colaborativo, sen limitarse a fraccionar as tarefas para repartilas entre os membros, senón integrando as achegas individuais de forma conxunta.
- Participar en debates argumentando e defendendo o seu criterio con respecto e empatía.
- Crear hábitos de estudo e traballo individuais.

6. Concreción para cada estándar de aprendizaxe avaliable da temporalización e grao mínimo de consecución

Esta programación poderá modificar a orde das U.D. en función dos centros de interese que vaian xurdindo ou da relación con actividades programadas do centro. As modificacións da programación figurarán nas actas do departamento de xeografía e historia debidamente xustificadas, e as familias poden consular coa profesora os cambios solicitando cita na hora semanal de atención as familias, que este curso 2022 – 2023 será os xoves ás 13:25.

Avaliación	U.D	Bloque e contidos	Temporalización		Probas
			Mes	Sesións	
	Avaliación inicial	Avaliación inicial e coñecemento do alumnado. Técnicas de estudo.	Setembro	5	Cuestionarios e xogos

Primeira avaliación	1	▪ B.3.6. Idade Media: concepto e as subetapas (alta, plena e baixa Idade Media).	Setembro	3	Proba escrita ou oral
		▪ B.3.7. Caída do Imperio Romano en Occidente: división política e invasións xermánicas. Imperio Bizantino e reinos xermánicos.	Setembro	3	
	2	▪ B3.8. Feudalismo.	Setembro/ Outubro	16	Proxecto segundo rúbrica
	3	▪ B3.9. Islam. Península Ibérica: invasión musulmá. Evolución de Al-Andalus e dos reinos cristiáns.	Outubro	5	Proba oral ou escrita
		▪ B3.10. Reconquista e repoboación.	Outubro	3	
	4	▪ B3.11. Expansión comercial europea e recuperación das cidades. Crise da baixa Idade Media: a 'Peste Negra' e as súas consecuencias.	Novembro	9	
	5	▪ B3.12. Arte románica, gótica e islámica.	Decembro	10	Proba escrita ou oral
	6	▪ B.1.1. Localización latitude e lonxitude	Xaneiro	3	
		▪ B.1.2. Características xerais do medio físico de España e de Galicia	Xaneiro	5	
		▪ Clima: elementos e factores. Diversidade climática da Península Ibérica e Galicia	Xaneiro/ febreiro	10	
	7	▪ B1.3. Medio físico de España: relevo e hidrografía.	Febreiro	10	Proba escrita ou oral
		▪ B1.4. Medio físico de Galicia: relevo e hidrografía.			
	8	▪ B1.6. Diversidade de paisaxes. Zonas bioclimáticas da Península Ibérica e de Galicia.	Febreiro/ Marzo/ Abril	14	Traballo grupo segundo rúbrica
		▪ B1.7. Medio natural e problemas ambientais en España.			
		▪ B2.8. Diversidade de medios naturais en España e en Galicia.			
		▪ B2.9. Paisaxes no territorio español e galego.			
		▪ B2.10. Principais retos e problemas ambientais en España.			
Terceira avaliación	9	▪ B2.1. Poboación mundial: modelos demográficos e movementos migratorios.	Abril/maio	12	Proba escrita ou oral
		▪ B2.2. Poboación europea: distribución e evolución.			
		▪ B2.3. Poboación española: evolución, distribución e dinámica. Movementos migratorios.			
		▪ B2.4. Poboación de Galicia: evolución, distribución e dinámica. Movementos migratorios.			
	10	▪ B2.5. Proceso de urbanización no planeta.	Xuño	10	Proba escrita ou oral
		▪ B2.6. A cidade e o proceso de urbanización europeo.			
		▪ B2.7. A cidade e o proceso de urbanización en España e en Galicia.			

Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Criterios mínimos	Temas transversais
----------	-------------------------	---------------------------	-------------------	--------------------

¹ CL: Competencia Lectora; EOE: Expresión Oral e Escrita; CA: Comunicación Audiovisual; TIC: Tecnoloxía da Información e a Comunicación; EMP: Emprendemento; EC: Educación Cívica; PV: Prevención da Violencia.

pete ncias					CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV
Bloque 1: O medio físico											
CAA CMC CT CD	▪ B1.1. Localización. Latitude e lonxitude.	▪ B1.1. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou nunha imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	▪ XHB1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	Localiza puntos de coordenadas con grados	x	x	x				
CAA CMC CT CD CCL	▪ B1.2. Características xerais do medio físico de España e de Galicia.	▪ B1.2. Ter unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais.	▪ XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.	Enumera e describe cun vocabulario básico a metade das peculiaridades impartidas	x	x					
CAA CMC CT CD	▪ B1.3. Medio físico de España: relevo e hidrografía.	▪ B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	▪ XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.	Sitúa nun mapa físico como mínimo a metade das unidades de relevo español principais	x	x					
CAA CMC CT CD CCL			▪ XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.	Describe as unidades do relevo de forma básica coa axuda do mapa físico de España	x	x					
CAA CMC CT CD	▪ B1.4. Medio físico de Galicia: relevo e hidrografía.	▪ B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	▪ XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.	Sitúa nun mapa físico a como mínimo, a metade das unidades do relevo impartidas	x	x					
CAA CMC CT CD CCL			▪ XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.	Describe, de forma básica, as principais unidades de relevo galegas coa axuda do mapa físico	x	x					
CAA CMC CT CD CCL	▪ B1.5. Clima: elementos e factores. Diversidade climática da Península Ibérica e de Galicia.	▪ B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego.	▪ XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.	Localiza nun mapa os principais conxuntos bioclimáticos de España	x	x					
CAA CMC CT CD			▪ XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.	Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes e guiándose de preguntas formuladas pola profesora	x	x	x				
CAA CMC CT CD			▪ XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	Localiza nun mapa os 70% espazos bioclimáticos de Galicia	x	x	x				
CAA CMC CT CD	▪ B1.6. Diversidade de paisaxes. Zonas bioclimáticas da Península Ibérica e de	▪ B1.6. Coñecer os principais espazos naturais de España e de Galicia.	▪ XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	Coñece de forma básica os principais espazos naturais de España e de Galicia	x	x					

	Galicia.											
CAA CMC CT CD CCL	▪ B1.7. Medio natural e problemas ambientais en España.	▪ B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias.	▪ XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	Realiza procuras empregando 3 fontes diferentes en medios dixitais referidas a problemas ambientais de España	x	x	x	x	x	x	x	x
Bloque 2. O espazo humano												
CAA CMC CT CSC CD	▪ B2.1. Poboación mundial: modelos demográficos e movementos migratorios.	▪ B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.	▪ XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	Comenta de forma básica os problemas derivados da densidade de poboación e as migracións	x	x				x	x	
CAA CMC CT CSC CD			▪ XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.		x	x				x	x	
CAA CCL CSC CD	▪ B2.2. Poboación europea: distribución e evolución.	▪ B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación.	▪ XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	Explica as principais características da poboación europea	x	x				x	x	
CAA CMC CT CSC CD CCL			▪ XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.		x	x				x	x	
CAA CMC CT CSC CD CCL	▪ B2.3. Poboación española: evolución, distribución e dinámica. Movementos migratorios.	▪ B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios.	▪ XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	Coñece as principais características da poboación española e as relaciona coas pirámides de poboación de España e Galicia	x	x				x	x	
CAA CMC CT CSC CD CCL			▪ XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.		x	x				x	x	
CAA CMC CT CSC CD CCL	▪ B2.4. Poboación de Galicia: evolución, distribución e dinámica. Movementos migratorios.	▪ B2.4. Analiza as características da poboación de Galicia, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios	▪ XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.	Coñece as características básicas da poboación galega, especialmente a súa evolución	x	x				x	x	
CAA CMC CT CSC CD CCL	▪ B2.5. Proceso de urbanización no planeta.	▪ B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.	▪ XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	Recoñece as principais áreas urbanas e o seu papel dinamizador	x	x				x	x	
CAA CMC			▪ XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as		x	x				x	x	

CT CSC CD CCL			vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.								
CAA CMC CT CSC CD CCL	▪ B2.6. A cidade e o proceso de urbanización europeo.	▪ B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa.	▪ XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	Explica as características máis importantes do proceso urbanizador, e como mínimo unha vantaxe e un inconveniente	x	x				x	
CAA CMC CT CSC CD CCL			▪ XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.		x	x				x	
CAA CMC CT CSC CD CCL	▪ B2.7. A cidade e o proceso de urbanización en España e en Galicia.	▪ B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano.	▪ XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	Recoñece as principais características das cidades españolas e galegas e sabe buscalas en internet	x	x	x	x	x		
CAA CMC CT CSC CD CCL	▪ B2.8. Diversidade de medios naturais en España e en Galicia.	▪ B2.8. Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular.	▪ XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.	Explica a situación actual dalgún parque natural de España	x	x				x	
CAA CMC CT CCL CD			▪ XHB2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.		x	x				x	
CAA CMC CT CSC CD CCL	▪ B2.9. Paisaxes no territorio español e galego.	▪ B2.9. Identificar as principais paisaxes humanizadas españolas e galegas, e identificalas por comunidades autónomas.	▪ XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	Fai hipóteses sobre a comunidade á que pode pertencer unha imaxe, razoando as características básicas.	x	x					
CAA CMC CT CSC CD CCL	▪ B2.10. Principais retos e problemas ambientais en España.	▪ B2.10. Coñecer e analizar os problemas e os retos ambientais que afronta España, a súa orixe e as posibles vías para afrontar estes problemas.	▪ XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	Coñece algún problema ambiental fundamental de España	x	x				x	x
Bloque 3: A Historia											
CSC CCEC	▪ B3.1. Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da	▪ B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina	▪ XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son	Recoñece a influencia do pasado no presente	x	x			x	x	

	historia.	o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúen eles.	herdanza do pasado.									
CSC CAA	B3.2. Fontes históricas.	B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	B3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	Nomea dous tipos de fontes e reconece que a historia non se pode facer sen fontes	x	x					x	x
CSC CAA			B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estes restos materiais ou textuais.		x	x					x	x
CSC CMC CT	B3.3. Cambio e continuidade.	B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	Realiza eixes cronolóxicos sinxelos e compara dous períodos identificando os cambios e elementos que permanecen	x	x	x					
CSC CMC CT			B3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.		x	x	x					
CSC CMC CT	B3.4. Tempo histórico.	B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	B3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	Entende de forma básica a diacronía e a sincronía no tempo histórico, con axuda de preguntas guía	x	x						
CSC CCL	B3.5. Vocabulario histórico e artístico.	B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	Utiliza o vocabulario histórico e artístico básico	x	x						
CSC CAA	B3.6. Idade Media: concepto e as subetapas (alta, plena e baixa Idade Media).	B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e reconecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.	B3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.	Entende os límites das fontes históricas	x	x			x		x	x
CSC CAA	B3.7. Caída do Imperio Romano en Occidente: división política e invasións xermánicas. Imperio Bizantino e reinos xermánicos.	B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos.	B3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	Compara algunha característica das formas de vida de Roma e dos pobos xermánicos	x	x						
CSC	B3.8. Feudalismo.	B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.	B3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	Explica de forma básica a pirámide feudal	x	x					x	
CSC CCEC	B3.9. Islam. Península Ibérica: invasión musulmá. Evolución de Al-Andalus e dos reinos cristiáns.	B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos,	B3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.	Compara a cultura medieval cristiá e a musulmá na Idade Media e comprende a importancia de Al-Andalus	x	x					x	x
CSC CCEC			B3.9.2. Explica a importancia de Al-		x	x					x	x

CMC CT CCL		políticos e culturais.	Andalus na Idade Media.								
CSC CAA	▪ B3.10. Reconquista e repoboación.	▪ B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus.	▪ XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.	Interpreta mapas da chamada Reconquista e explica a importancia do Camiño de Santiago	x	x				x	x
CSC CCEC CCL			▪ XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.		x	x				x	x
CSC	▪ B3.11. Expansión comercial europea e recuperación das cidades. Crise da baixa Idade Media: a 'Peste Negra' e as súas consecuencias.	▪ B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.	▪ XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.	Explica o que é a Peste Negra e como mínimo dúas consecuencias da mesma	x	x				x	
CSC CCEC CCL	▪ B3.12. Arte románica, gótica e islámica.	▪ B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media.	▪ XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.	Distingue se unha imaxe artística pertence ao gótico ou ao románico, explicando as características nas que se basa	x	x				x	x

7. Procedementos e instrumentos de avaliación continua e final e criterios sobre avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

A avaliación deberá cumprir o sinalado no Capítulo IV, artigo 24 do novo decreto de 15 de setembro do 2022 polo que se establece a ordenación e o currículo da ESO:

- Os referentes para a valoración do grao de adquisición das competencias e o logro dos obxectivos das materias e dos ámbitos e da etapa na avaliación das materias ou dos ámbitos serán os criterios de avaliación que figuran nos anexos II e III deste decreto.*
Os referentes da avaliación no caso do alumnado con adaptación curricular serán os incluídos na devandita adaptación, sen que isto poida impedirle a promoción ao seguinte curso ou a obtención do título de graduada ou graduado en educación secundaria obrigatoria.
- A avaliación do proceso de aprendizaxe do alumnado de educación secundaria obrigatoria será continua, formativa e integradora.*
- No contexto do proceso de avaliación continua, cando o progreso dunha alumna ou dun alumno non sexa o adecuado, estableceranse medidas de reforzo educativo. Estas medidas adoptaranse en calquera momento do curso, tan pronto como se detecten as dificultades, con especial seguimento da situación do alumnado con necesidades educativas especiais, e estarán dirixidas a garantir a adquisición do nivel competencial necesario para continuar o proceso educativo.*
- A avaliación das aprendizaxes das alumnas e dos alumnos terá un carácter formativo e será un instrumento para a mellora tanto dos procesos de ensino como dos procesos de aprendizaxe.*

5. A avaliación do proceso de aprendizaxe do alumnado deberá ser integradora e deberán terse en conta como referentes últimos, desde todas e cada unha das materias ou ámbitos, a consecución dos obxectivos establecidos para a etapa e o grao de adquisición das competencias clave previstas no perfil de saída. O carácter integrador da avaliación non impedirá que o profesorado realice de xeito diferenciado a avaliación de cada materia ou ámbito tendo en conta os criterios de avaliación establecidos nos anexos II e III.

7. Igualmente, promoverase o uso xeneralizado de instrumentos de avaliación variados, diversos e adaptados ás distintas situacións de aprendizaxe, que permitan a valoración obxectiva de todo o alumnado, garantíndose, así mesmo, que as condicións de realización dos procesos asociados á avaliación se adapten ás necesidades do alumnado con necesidade específica de apoio educativo

Non perderemos de vista que o importante é que o alumnado acade ao finalizar o curso os obxectivos previstos. As cualificacións tanto dos exames, proxectos, ou mesmo das avaliacións, son só unha información do estado do proceso. Todos os exames, probas e traballos suspensos, poderán ser realizados de novo se así o solicita o alumno ou a alumna, se os resultados non son os esperados, tras recibir unha explicación axeitada dos motivos da cualificación obtida, e corrixir os mesmos. Isto último, claro está, se a causa non foi a falta de traballo, a desidia ou abandono do alumno ou alumna que o pide. No caso dos exames a repetición virá determinada polo tempo dispoñible, de tal maneira que se os exames retrasan o avance das clases poderán xuntarse varios temas nun só exame de recuperación, sempre oído o alumnado. O alumnado debe acadar a consecución suficiente dos criterios mínimos de avaliación ao rematar o curso. Se o progreso é o axeitado a nota final será a media das cualificacións obtidas en cada avaliación, redondeada á alza a partir do 0.5.

22

O alumnado que non mostre interese e traballo regular nas clases perde o dereito a repetir os exercicios e probas particulares unha a unha, debendo realizar as respectivas recuperacións oficiais por trimestre. En caso de non recuperar trimestre a trimestre, poderá realizar un exame de recuperación final en xuño cos principais contidos do curso.

A meirande parte dos exames, se o ensino é presencial, serán escritos ou orais e de resposta aberta, contando na cualificación, non só a memorización comprensiva dos contidos e a correcta realización dos procedementos, senón tamén a correcta expresión e o emprego do vocabulario axeitado. Algúns estándares avalíaranse a través de traballos individuais ou de grupo, segundo se estableza en cada caso, para os que se aportará unha rúbrica que indique o que se vai valorar e como deben realizarse. Os exames terán unha ponderación que se irá concretando ao longo do curso, xa que dita ponderación dependerá do que se vaia traballando e o que se afofde en cada tema, en función das circunstancias e o propio interese do alumnado.

En caso de suspensión das clases pola covid- 19 e o desenvolvemento telemático do curso, os exames serán traballos individuais ou de grupo, xunto con exames orais por vía telefónica ou en videoconferencia, para comprobar que o traballo foi realizado por cada alumno ou alumna. Nestes exames orais o alumnado defenderá o seu traballo e responderá a preguntas sobre o mesmo, contando tamén, non só o coñecemento teórico do mesmo, senón tamén a expresión e o uso dun vocabulario específico da materia.

Cando no proceso de avaliación continua o progreso dunha alumna ou alumno non sexa o adecuado, estableceranse medidas de reforzo educativo. Estas medidas irán indicadas no boletín de notas como “RE”, a modo informativo para as familias, simplemente para que estean en coñecemento de que se atende axeitadamente ao seu fillo ou filla. Non se aplicará o reforzo educativo unicamente ao alumnado en risco de non acadar o aprobado, o reforzo pode aplicarse a todo o alumnado, mesmo ao de bos resultados académicos, en caso de que se interprete que o seu potencial é maior e pode conseguirse coas medidas de reforzo. Estas medidas adoptaranse en calquera momento do curso, tan pronto como se detecten as dificultades, e estarán dirixidas a garantir a adquisición das competencias imprescindibles para continuar o proceso educativo. Estas medidas poden ser moi variadas e se adoptarán de forma individual en función dos problemas específicos da alumna ou alumno concreto. Algunhas delas poden ser as seguintes:

- Exercicios ou apuntes simplificados dun tema concreto, empregando o sistema de “lectura fácil” accesible para persoas con dificultades de lectura y/o comprensión. Serán materiais redactados de forma sinxela e concisa, cunha estrutura ordenada e un deseño claro.
- Modificación do tipo de exercicio se é necesario.
- Explicacións particulares (mentres o resto da clase colabora na explicación ou ben realiza outros traballos de ampliación, dependendo das circunstancias).
- Suxestións de colaboración e axuda aos compañeiros e compañeiras do grupo de traballo, se están traballando en grupo ou en parella.
- Continuo feed-back con ese alumno ou alumna para estar segura de que entende o que se traballa na aula.
- Adaptación de determinadas probas escritas (cambiar exames de desenvolver por exames tipo test ou de preguntas máis curtas, etc.), cambiar exames escritos por orais, realización de tarefas ou traballos voluntarios...
- Responder aos exercicios de clase de forma oral en vez de escrita, ou subliñando en vez de redactando...

- Elaboración de vídeos explicativos por parte da profesora ou dos propios compañeiros e compañeiras para poder repetir o visionado de forma individual as veces que sexa necesario...
- Colaboración coas familias para o seguimento e organización dos materiais, dos tempos de estudo na casa, cando estes son necesarios por non ser suficiente o realizado na aula.

A avaliación do proceso de aprendizaxe do alumnado deberá ser integradora, e deberá terse en conta desde todas as materias a consecución dos obxectivos establecidos para a etapa e o desenvolvemento das competencias correspondente. No que respecta á promoción, será o equipo docente, constituído en cada caso polos profesores e as profesoras do alumno ou da alumna, coordinado polo titor ou titora, o que actuará de maneira colexiada ao longo do proceso de avaliación e na adopción das decisións resultantes deste, no marco establecido pola consellería con competencias en materia de educación. A repetición de curso é unha medida excepcional que debe utilizarse só como último recurso en casos moi puntuais, xa que rara vez supón unha melloría dos resultados académicos do alumnado. Arrastrar materias pendentes tampouco axuda á mellora das competencias. Desde o departamento traballárase por evitar que as materias do departamento queden suspensas dun curso para o seguinte, a través de todo tipo de medidas como as sinaladas anteriormente.

8. Concrecións metodolóxicas que require a materia.

Procuraremos partir da competencia inicial do alumnado respectando a súa individualidade. Dada a variedade de estilos e ritmos de aprendizaxe do alumnado deste grupo traballaremos o máis posible en pequenos grupos heteroxéneos, ou en parellas, para aproveitar a capacidade pedagóxica dos intercambios entre iguais. Procuraremos variar a forma de presentar os contidos: textos (esquemáticos ou non, con diferente grao de dificultade, en distintos rexistros...), imaxes, gráficos, mapas, información oral, vídeos tutoriais, etc., para poder chegar de forma efectiva aos distintos alumnos e alumnas independentemente de cal sexa a súa forma de aprender. A idea é traballar dende o enfoque propio do Deseño Universal da Aprendizaxe, para atender á diversidade de todo o alumnado, estea ou non etiquetado con algún problema específico.

A metodoloxía será activa e participativa, de tal xeito que o alumnado non sexa un mero receptor de información, senón que deba refacer os contidos, razoar, relacionar, expor hipóteses, e crear proxectos concretos a través das distintas tarefas. Combinaremos a realización de pequenos traballos de indagación con maior participación do alumnado con outros temas nos que se priorizará a memorización comprensiva dos contidos tras a exposición dos mesmos, a realización de exercicios curtos, a participación e o debate. Os traballos de indagación teñen unha gran capacidade de motivación e promoven unha aprendizaxe máis fonda que a memorización de contidos non elaborados polo propio alumnado; pero teñen o inconveniente de demandar un excesivo tempo de realización que deberá ser compensado con temas impartidos de forma máis tradicional para avanzar materia.

Integraremos o uso das tecnoloxías da información e da comunicación na aula, como recuso metodolóxico útil para desenvolver as tarefas de ensino e aprendizaxe.

Para unha adquisición eficaz das competencias e a súa integración efectiva no currículo, deberán deseñarse actividades de aprendizaxe integradas que lle permitan ao alumnado avanza cara aos resultados de aprendizaxe de máis dunha competencia ao mesmo tempo. Para isto, aproveitaranse as posibilidades que

ofrecen as metodoloxías de proxectos, entre outras. Nalgúns casos puntuais empregaremos a gamificación, a través de xogos interactivos. Tamén empregaremos técnicas próximas á chamada “clase invertida”, aínda que se as clases son presenciais, o alumnado verá os vídeos na aula, nos seus propios dispositivos, sempre que sexa posible. A vantaxe dos vídeos elaborados pola profesora é que se poden visualizar o número de veces necesario en particular por cada alumno ou alumna concreto, ou paralo e volver a ver fragmentos que a cada alumno ou alumna en particular lle resulten máis complicados. Integraremos o uso das tecnoloxías da información e da comunicación na aula, como recurso metodolóxico eficaz para desenvolver as tarefas de ensino e aprendizaxe.

O grupo contará cunha aula virtual en Edixgal ou na aula virtual do centro, no que iremos colgando os temas tratados, os vídeos e todo o material necesario para que tanto o alumnado como as familias saiban en cada momento que é o que se está traballando. As fotocopias dos temas tratados entregaranse de forma gratuíta ao comezo de cada tema. O alumnado que as extravíe deberá imprimilas pola súa conta descargando os documentos en <http://www.eva.edu.xunta.gal/>,

Secuenciación habitual de traballo

- **Detección de ideas previas/motivación:** presentación da unidade a ser posible cun vídeo ou texto que esperte a curiosidade, que presente problemas, inxustizas, enigmas, etc., é dicir, un vídeo ou artigo motivador que non deixe indiferente. Tras a visualización farase unha posta en común de ideas, dúbidas, coñecementos previos... A profesora estimulará o debate e fará preguntas relativas ao tema para descubrir as ideas previas e o nivel competencial do alumnado nos contidos, procedementos e actitudes.

No caso de suspensión das clases e ensino telemático, o anterior será substituído polo visionado dun vídeo e a posta en común a través de videoconferencia.

- **Información:**
  - Para as unidades nas que a profesora proporcione os contidos elaborados:
    - A profesora repartirá as fotocopias que servirán de guía básica da unidade. Os contidos mínimos. Estes contidos traballaranse ao longo de varias sesións. En caso de clases non presenciais por mor do coronavirus, as fotocopias serán substituídas por documentos de texto en Edixgal ou na aula virtual do centro.
    - A secuencia para aportar información será a seguinte:
      - Explicación da profesora ou vídeo curto coa información necesaria, con participación activa do alumnado no primeiro caso, que poderá interromper para preguntar ou compartir coñecementos sobre o que se fala adquiridos no día a día, facer cuestións, expoñer opinións, etc. En caso de ensino a distancia por mor da covid, será un vídeo ou material semellante inserido no Edixgal ou na aula virtual do centro.
      - A realización de exercicios e actividades tamén aportará información valiosa e axudará a asentar os coñecementos e aclarar dúbidas.
      - A corrección dos mesmos e posta en común será outro dos momentos clave na achega de información de interese. En caso de suspensión das

clases, a corrección poderá facerse de forma persoal a través de medios telemáticos.

- Ao comezo de cada clase faremos un resumo moi breve do visto ata o momento, para salientar o máis importante e relacionalo coa clase do día. Aproveitaremos para preguntar dúbidas e recordar a importancia de levar ao día a materia e de estudar na casa se non lles chega co feito na clase.
- Para as unidades nas que é o propio alumnado quen investiga e elabora o material:
  - Tras a detección de ideas previas e motivación (como en calquera outra unidade) a profesora entregará unha rúbrica na que se indicará exactamente que é o que se vai avaliar e como teñen que traballar. Traballaremos como buscar na web con buscadores como google e a fiabilidade das fontes de información en internet. En caso de suspensión das clases, todo isto realizarase a través de Edixgal ou na aula virtual do centro, teléfono Whatsapp, ou calquera outro recurso que beneficie ao alumnado.
- **Traballo persoal:**
  - Para as unidades nas que a profesora proporcione os contidos elaborados:
    - Realización de exercicios e actividades. Preferiblemente en parellas ou pequeno grupo. Os exercicios e actividades non poden ser unha mera busca da resposta literal, non poden ser unha resposta mecánica. Os exercicios e actividades deben necesitar do razoamento, a lóxica, a capacidade de relacionar, sintetizar, deducir, inferir, etc. Sempre que sexa posible substituiremos as actividades por tarefas encamiñadas á elaboración dun proxecto: mural, powerpoint, exposición, etc. Para aquel alumnado máis avanzado se poderá preparar contidos de ampliación a través de artigos de periódico, gráficos ou táboas que algúns alumnos ou alumnas poden analizar a maiores e comentar co grupo. Ao alumnado que teña problemas de vocabulario ou comprensión se lle poderá proporcionar un glosario ou outros apoios, exercicios personalizados...
  - Para as unidades nas que é o propio alumnado quen investiga e elabora o material:
    - Ben coas tablets da aula, ou con outros dispositivos persoais, ou ben con materiais impresos obtidos da web que traian da casa ou proporcione a profesora, no caso de non funcionar internet, o alumnado traballará por grupos indagando sobre o tema proposto, sempre tendo en conta a rúbrica correspondente. A profesora circulará entre os distintos grupos para observar como se organizan e traballan, responder dúbidas e realizar unha avaliación formativa que lles permita ir modificando o traballo se non é o axeitado.
- **Avaliación:**
  - Para as unidades nas que a profesora proporcione os contidos elaborados:
    - Ao final de cada unidade farase unha proba escrita que poderá substituírse por unha proba oral nos casos en que o alumnado concreto así o solicite. A meirande parte dos elementos das probas escritas serán preguntas de reposta aberta para desenvolver, aínda que procuraremos introducir algunha parte de resposta breve, cuestións de resposta dada múltiple, etc., pensando en aquel alumnado que ten máis problemas á hora de expresarse, pero que ten asimilados os contidos.
  - Para as unidades nas que é o propio alumnado quen investiga e elabora o material:

- Ao final de cada unidade expoñerán o seu traballo. Esta exposición pode ser oral con apoio dunha presentación de powerpoint ou pode ser un mural con gráficos, mapas, esquemas, etc. A profesora indicará como debe ser a produción final en cada tema.
- En caso de suspensión das clases, os exames faranse a través de Edixgal ou na aula virtual do centro, co uso de material de consulta, ou serán substituídos por traballos individuais ou de grupo, xunto con exames orais nos que se comprobará que o alumnado fixo persoalmente os traballos ou exercicios.

Nalgunhas clases realizaremos xogos cooperativos breves ao modo das cuñas motrices. As cuñas motrices son xogos moi breves (entre 1 e 4 minutos) nas que movemos o corpo para dar saída á necesidade de movemento dos rapaces e rapazas (por exemplo se na sesión anterior tiveron un exame doutra materia ou por algunha actividade non houbo recreo), como elemento de finalización, corte ou unión das diferentes actividades, ou para relaxar o ambiente entre actividades que requiren un alto nivel de atención e concentración. Estas cuñas realizaranse no formato de xogos cooperativos, polo seu potencial para mellorar a convivencia e constituír unha forma efectiva de previr conflitos e acoso escolar, así como unha excelente ferramenta para educar no traballo colaborativo. Os xogos cooperativos son aqueles xogos nos que se participa en equipo, nunca competindo entre si, senón que teñen que traballar en conxunto para cumprir un obxectivo común. O grupo clase gaña ou perde en conxunto.

9. Materiais e recursos didácticos.

Empregaremos materiais elaborados pola profesora ou, nalgúns temas concretos, polo alumnado: apuntes, documentos escritos e imaxes, vídeos, presentacións de powerpoint, etc. Estes materiais e recursos colgaranse en Edixgal ou na aula virtual do centro. O uso de materiais específicos de elaboración propia en lugar de libro de texto permite:

- Adaptarnos ao alumnado en concreto:
  - Adaptarnos aos seus gustos e intereses.
  - Expresarnos coa linguaxe que máis se achegue ao seu nivel de competencia lingüística, e a partir de aí, construír e mellorar o vocabulario e a expresión.
  - Escoller os exemplos ou temáticas máis axeitadas ao seu entorno e intereses.
- Adaptarnos ao ritmo de aprendizaxe:
  - Ampliar ou resumir os contidos ao longo do curso, adaptándonos ao ritmo e desenvolvemento das clases, de tal maneira que se nos retrasamos por calquera motivo poidamos resumir os contidos e acelerar un pouco.
  - O alumnado máis avanzado poderá dispoñer de exercicios ou información de ampliación.
- Empregar unha linguaxe non sexista e fuxir do androcentrismo:
  - A meirande parte dos libros de texto actuais aínda presentan unha linguaxe sexista, ben sexa pola forma ou polo fondo. A elaboración de materiais propios permite evitar este problema e introducir elementos de reflexión.
- Escapar do eurocentrismo ou como mínimo reflexionar sobre esta tendencia.
- Introducir elementos que compensen as actitudes discriminatorias que se detecten na aula (homofobia ou lesbofobia, transfobia, racismo, xenofobia, etc), mencionando referentes ou aspectos históricos ou xeográficos relacionados con este tipo de discriminacións.

Promoveremos a lectura a través de textos relacionados coa materia que ilustren os contidos impartidos, que sirvan para obter información ou afondar en determinados aspectos de interese. O alumnado máis avanzado poderá manexar textos actuais de diferentes medios de comunicación cunha linguaxe máis complicada, aprendendo a obter determinados datos e sacar conclusións aínda que non se comprenda o texto en toda a súa complexidade.

A meirande parte dos textos e documentos serán seleccionados ou elaborados e proporcionados pola profesora, pero outros serán elaborados polo propio alumnado de forma individual unhas veces, e en grupo noutras, e en ocasións, exposto ante o resto da clase, ou da comunidade educativa, xa sexa de forma oral ou con soporte das tecnoloxías da información. Manexaremos fotocopias ou documentos proxectados co canón na lousa dixital: vídeos, presentacións, imaxes, mapas, gráficos, etc. ou colgados no Edixgal ou na aula virtual do centro. Empregaremos tamén mapas políticos mudos, cartolinas e cores adquiridos a cargo do presuposto do departamento.

Con respecto ao **plan lector** manteremos o que levabamos facendo os últimos cursos, e en Xeografía e Historia non se promoverá a lectura de libros de lectura concretos, senón que se traballará o gusto pola lectura a través dos textos e documentos aportados para o traballo da materia. Trataremos de sacar partido ás lecturas que o alumnado realiza noutras materias como Lingua Castelá e Literatura e Galego, aportando a nosa perspectiva histórica ou xeográfica. Procuraremos fomentar especialmente a lectura dos diarios informativos e artigos variados de diversas fontes de internet. Tamén colaboraremos activamente co desenvolvemento da “hora de lectura” que se propón dende a biblioteca, proporcionando lecturas ao alumnado que o desexe durante o tempo estipulado.

Prepararemos dúas tertulias dialóxicas, comúns a toda secundaria. Unha a realizaremos para conmemorar o día da Muller, e outra o día da paz. Para a súa realización lerán fragmentos dos seguintes textos:

- Para o Día Escolar da Paz, 30 de xaneiro, organizaremos unha tertulia cunha escolma de textos da Guerra Civil Española de diferentes autores, testemuñas presenciais dos feitos.
- Para o 8 de marzo unha tertulia sobre textos da agrupación "Mulleres Libres", unha agrupación anarquista que se desenvolveu durante a Guerra Civil española. Realizáremola, se é posible, con todos os grupos da ESO de forma conxunta.

10. Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente.

1.- Avaliación da proceso de ensino e de práctica docente	Escala			
(Indicadores de logro)				
Proceso de ensino:	1	2	3	4
1.- O nivel de dificultade foi adecuado ás características do alumnado?				
2.- Conseguiuse crear un conflito cognitivo que favoreza a aprendizaxe?				
3.- Conseguiuse motivar para conseguir a súa actividade intelectual?				
4.- Conseguiuse a participación activa de todo o alumnado?				
5.- Contouse co apoio e implicación das familias no traballo do alumnado nos casos necesarios?				
6.- Mantívose un contacto periódico coa familia por parte do profesorado nos casos necesarios?				
7. Conseguiuse que o alumnado conectase o académico coa vida real?				

8. Conseguiuse obter o máximo rendemento de todos e cada un ou cada unha dos alumnos e alumnas?				
9.- Atendeuse adecuadamente á diversidade do alumnado?				
10.- Usáronse distintos instrumentos de avaliación?				
11.- Dáse un peso real á observación do traballo na aula?				
12.- Valorouse adecuadamente o traballo colaborativo do alumnado dentro do grupo?				

Práctica docente:	1	2	3	4
1.- Como norma xeral fanse explicacións xerais para todo o alumnado				
2.- Ofrecése a cada alumno/a as explicacións individualizadas que precisa?				
3.- Elabóranse actividades de distinta dificultade atendendo á diversidade ?				
4.- Elabóranse probas de avaliación de distinta dificultade para os alumnos que o precisan?				
5.- Utilízanse distintas estratexias metodolóxicas en función dos temas a tratar?				
6.- Intercálase o traballo individual e en equipo?				
7.- Poténcianse estratexias de animación á lectura e de comprensión e expresión oral?				
8.- Incorpóranse as TIC aos procesos de ensino - aprendizaxe				
9.- Préstase atención aos temas transversais vinculados a cada estándar?				
10.- Ofrecése ao alumnado de forma áxil os resultados das probas/exames,etc?				
11.- Coméntase co alumnado os fallos máis significativos das probas /exames, etc?				
12.- Dáselle ao alumnado a posibilidade de visualizar e comentar os seus fallos?				
13.- Houbo implicación nas funcións de tutoría e orientación en colaboración co titor ou orientador?				
14.- Evitouse provocar indefensión aprendida ou efecto pigmalión negativo?				
15.- Establecéronse medidas de apoio, reforzo, etc vinculadas aos estándares?				
16.- Avaliase a eficacia dos programas de apoio, reforzo, recuperación, ampliación,.. ?				

11.Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes.

O alumnado de 2º da ESO non ten materias pendentes.

12.Avaliación inicial e medidas que se poden adoptar como consecuencia dos resultados.

A avaliación inicial realizarase durante as primeiras semanas do curso escolar. Este proceso comprendera as seguintes accións que permitan identificar as dificultades do alumnado, así como as súas necesidades de atención educativa:

- a) Análise dos informes de avaliación individualizados do curso anterior.
- b) Coñecemento personalizado do alumnado e da súa situación emocional co fin de tomar as e decisións profesionais de actuación por parte do profesorado.

Realizaremos un sociograma para tratar de organizar os grupos para as actividades colaborativas de forma que beneficien a cohesión do grupo e o bo ambiente da clase.

Tamén realizaremos algún xogo cooperativo de autocoñecemento e coñecemento dos compañeiros e compañeiras, que servirá para romper o xeo, mellorar o ambiente e coñecer ao noso alumnado.

Cos resultados da avaliación inicial, xunto co que se comente na reunión de avaliación inicial co resto do profesorado do curso e os informes do departamento de orientación, retocaremos a programación se fora necesario, e adoptaremos as medidas de atención á diversidade pertinentes. O sociograma servirá para tratar de mellorar as relacións interpersoais do grupo mediante xogos cooperativos, colaborar co titor na organización e disposición do alumnado na aula, organización de grupos para a realización dos traballos, etc.

Medidas de atención á diversidade.

En segundo da ESO existe alumnado con necesidades educativas especiais que deberemos atender, coa realización de adaptacións significativas ou non significativas, dependendo do caso concreto. Ademais, o grupo en xeral é heteroxéneo e existe un número elevado de alumnado que necesita reforzos ou exercicios de ampliación.

Entre as medidas ordinarias de atención á diversidade estarán as seguintes:

- Adecuación da programación didáctica ao contorno do alumnado.
- Metodoloxía baseada no traballo colaborativo, en grupos heteroxéneos, aprendizaxe por proxectos dalgúns temas.
- Adaptación dos tempos, instrumentos ou procedementos de avaliación.
- Lectura en voz alta e explicación dos exercicios que se realicen en clase ou das preguntas dos exames.
- Exercicios ou apuntes simplificados dun tema concreto. Emprego do sistema de “lectura fácil” para os textos básicos.
- Modificación do tipo de exercicio se é necesario.
- Explicacións particulares (mentres o resto da clase colabora na explicación ou ben realiza outros traballos de ampliación, dependendo das circunstancias.
- Suxestións de colaboración e axuda aos compañeiros e compañeiras do grupo de traballo, se están traballando en grupo ou en parella, sempre mantendo as medidas de seguridade.
- Continuo feed-back con ese alumno ou alumna para estar seguros de que entende o que se traballa na aula.
- Adaptación de determinadas probas escritas (cambiar exames de desenvolver por exames tipo test ou de preguntas máis curtas, etc.), cambiar exames escritos por orais, realización de tarefas ou traballos voluntarios...

- Responder aos exercicios de clase de forma oral en vez de escrita, ou subliñando en vez de redactando...
- Elaboración de vídeos explicativos por parte da profesora ou dos propios compañeiros e compañeiras para poder repetir o visionado de forma individual as veces que sexa necesario...
- Elaboración de audios coa lectura dos apuntes ou textos que se empreguen.
- Colaboración coas familias para o seguimento e organización dos materiais, dos tempos de estudo na casa cando estes son necesarios por non ser suficiente o realizado na aula.
- Calquera outra medida que se entenda necesaria ao longo do curso dadas circunstancias concretas.

13. Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso.

Os temas transversais veñen concretados na segunda táboa do apartado 3 desta programación. Correspóndense cos seguintes temas transversais:

- CL Comprensión lectora
- EOE Expresión oral e escrita.
- CA Comunicación Audiovisual.
- TIC Tecnoloxías da información e a comunicación.
- EMP Emprendemento.
- EC Educación Cívica.
- PV Prevención da violencia.

A comprensión lectora, a expresión oral e escrita, a comunicación audiovisual, as tecnoloxías da información e da comunicación, o emprendemento, e a educación cívica e constitucional traballaranse en todas as materias, pero teñen un tratamento específico e claro na materia de xeografía e historia.

Do mesmo xeito, se promoverá a aprendizaxe da prevención e resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social, así como os valores que sustentan a liberdade, a xustiza, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto aos dereitos humanos, o respecto por igual aos homes e as mulleres, e ás persoas con diversidade funcional, e o rexeitamento da violencia terrorista, a pluralidade, o respecto ao Estado de dereito, o respecto e a consideración ás vítimas do terrorismo, e a prevención de todo tipo de violencia e discriminación.

Tanto nos materiais empregados como na expresión escrita ou oral na clase, evítanse os comportamentos ou expresións sexistas ou estereotipos que supoñan discriminación por razón da orientación sexual ou da identidade de xénero, favorecendo a visibilidade da realidade homosexual, bisexual, transexual, transxénero e intersexual.

Procuraremos poñer de relevo e afianzar o espírito emprendedor e a iniciativa empresarial a partir de aptitudes como a creatividade, a autonomía, a iniciativa, o traballo en equipo, a confianza nun mesmo ou mesma e no sentido crítico.

Procuraremos facer xurdir algún tema relacionado coa seguridade vial para colaborar na prevención dos accidentes de tráfico, procuraremos facer a nosa achega para que o alumnado coñeza os seus dereitos e deberes como usuarios ou usuarias das vías, en calidade de peóns, viaxeiros ou viaxeiras, condutores ou condutoras de diversos vehículos, etc.

14.Actividades complementarias e extraescolares programadas.

Realizaremos as seguintes saídas:

- Saída camiñando á Torre de Castroverde, a ser posible co alumnado e profesorado caracterizado con vestimenta medieval de elaboración propia, elaborados dentro do programa dos Polos Creativos.
- Visita ao Lugo romano xunto co grupo de 1º da ESO no último trimestre do curso escolar.

15.Mecanismos de revisión, de avaliación e de modificación da programación didáctica en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.

A programación revisarase con detemento a lo menos ao remate de cada trimestre. En caso de desfase importante analizaremos as causas do mesmo coa fin de evitar no futuro retrasos similares se é posible (ás veces son causas alleas á propia programación tales como neve, actividades extraescolares doutros departamentos, etc.).

Corriremos os factores que entorpeceron o progreso ao ritmo planeado e procederemos a resumir os contidos da avaliación seguinte ou eliminar actividades de ampliación. Se o desfase é demasiado acusado reduciremos tamén a lonxitude dos vídeos proxectados e en último caso substituiremos algún tema que tiveramos proxectado que elaborase o propio alumnado por fotocopias e exercicios guiados pola profesora, que soe ser un procedemento máis rápido. Prescindiremos de todo o accesorio ata poñernos ao día.